Андрій Грубінко

КРИЗА СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ: СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ІНТЕРЕСИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті проаналізовано стратегічні підходи та інтереси Великої Британії в умовах кризи системи європейської безпеки у зв'язку з російсько-українським конфліктом. Розкрито історичні особливості політики Лондона щодо європейської інтеграції у сфері безпеки. Автором акцентовано увагу на причинах сучасної кризи системи європейської безпеки. Виявлено чинники формування і сутність політичної позиції ЄС, США, НАТО і Великої Британії щодо військово-політичної агресії Росії проти України у 2014 році. Проаналізовано особливості європейської політики чинного британського уряду у сфері безпеки, стратегічні інтереси Великої Британії в умовах відновлення елементів блоково-цивілізаційного протистояння.

Ключові слова: *система європейської безпеки, США, НАТО, ЄС, Росія, Україна, військово-політичний конфлікт, Велика Британія.*

В умовах ескалації перманентного дипломатичного, культурно-ідеологічного, економічного та військово-політичного протистояння на Європейському континенті і на просторах євроатлантичного співробітництва, що безпосередньо пов'язана з розгортанням російсько-українського конфлікту у 2014 році, європейська система безпеки як і система міжнародних відносин в цілому увійшла в період різкого загострення латентної кризи. Протистояння потужних геополітичних гравців — ключових суб'єктів системи європейської безпеки (з одного боку США, НАТО та ЄС, з іншого — Росії) вже не вперше за період постбіполярного світоустрою виявило нерозв'язані проблеми і прорахунки у політиці «західних демократій». Серед них відзначимо невизначеність подальшого розвитку системи євроатлантичних відносин, ролі США у забезпеченні європейської безпеки, можливостей Європейського Союзу в його перманентних потугах досягти консенсусу політик суб'єктів інтеграції і здатності виступати єдиним центром міжнародної політики. Тривалий час спостерігалася відсутність адекватної стратегії західних структур щодо неадекватного посилення монопольних енергетичних та військово-політичних ресурсів Росії, що має наслідком її неприховано агресивну зовнішню політику і нехтування базовими нормами міжнародного права.

У зв'язку з посиленням загроз системі європейської безпеки і потребою в її реформуванні в умовах наявного відновлення елементів блоково-цивілізаційного протистояння виникає необхідність проаналізувати особливості зовнішньої політики ключових суб'єктів цієї системи — найбільш впливових учасників євроінтеграції та євроатлантичного співробітництва, серед яких історично вагоме місце належить Великій Британії. Ця країна посідає провідні позиції в Європі у сфері зовнішньої політики і безпеки як держава, що має значні можливості (розгалужену мережу дипломатичного впливу, ядерну зброю, найкращі в Європі сучасні збройні сили і систему розвідки, стратегічний союз зі США, членство в Раді Безпеки ООН та інших міжнародних організаціях, економічний вплив), які за певних умов можуть стати основою для розвитку військово-політичних можливостей в рамках євроінтеграції і забезпечити країні лідерство в регіональних інтеграційних процесах.

Серед публікацій, присвячених проблемам новітніх трансформацій системи міжнародних відносин та європейської безпеки (періоду першого десятиліття XXI століття) привертають увагу праці українських фахівців М. Дорошка, А. Мартинова, Т. Сидорука[1], зарубіжних дослідників З. Бжезінського, В. Іноземцева, Е. Лукаса, Р. Купера, С. Лена, К. Ніельсена[2]. Відзначимо найновіші публікації зарубіжних авторів з проблем кризи відносин західних інституцій і Росії у зв'язку з російсько-українським конфліктом 2014 року (праці С. Ерлангера, А. Сітаса, Л. Мангасаряна, М. Рагано, Б. Райтшустера)[3]. Аналіз ролі Великої Британії в системі європейської безпеки і євроатлантичних відносин на початку другого десятиліття XXI століття міститься в публікаціях провідних сучасних зарубіжних британістів С. Біскопа, А. Громико, І. Кіра[4].

У квітні 2014 року Президент Естонії Томас Хендрік Ільвес у відповідь на анексію Криму і підготовку до повномасштабної військово-політичної агресії Росії проти України заявив, що «фундаментальне розуміння безпеки в Європі в даний час зруйноване», а «політичні лідери повинні визнати, що старі правила більше не діють»[5]. Ці правила сягають післявоєнного облаштування міжнародних відносин і світової системи безпеки в умовах біполярного протистояння, закріплені у Гельсінському акті НБСЄ 1975 року та осучаснені у Паризькій хартії для нової Європи 1990 року.

Держави Західної Європи, які з кінця 40-х років XX ст. розвивалися в умовах військово-політичного протекторату США, використали нагоду економії ресурсів на створенні виключно континентальної системи безпеки і надали перевагу Північноатлантичному Альянсу з першістю Сполучених Штатів, зосередившись на соціально-економічній відбудові і розвитку інтеграційних процесів. США вирішували два стратегічних

завдання: 1) убезпечували Європу від можливого відновлення загрози німецького мілітаризму і континентального конфлікту; 2) консолідували НАТО для протистояння з СРСР. Союз США і Великої Британії, який символізував атлантичну солідарність у протистоянні західних держав з радянським блоком на чолі з СРСР, понад чотири десятиліття ніс тагяр організації і забезпечення системи безпеки в Західній Європі. Лондон історично виконав центральну роль у трансатлантичних відносинах, сприяючи комунікації двох її полюсів (північноамериканського і європейського)[6]. Велика Британія виступила проти французької ідеї створення європейських збройних сил з наднаціональними органами управління, що передбачав Паризький договір 1952 р. про Європейський оборонний союз. Лондон наполягав на збереженні першості НАТО в питаннях безпеки і висунув альтернативний проект про створення сателітарного для Альянсу Західноєвропейського Союзу (ЗЄС). Основні механізми гарантування європейської безпеки перейшли до США, що в умовах глобального блокового протистояння було стратегічно виправданим.

З подачі британських політиків (насамперед У. Черчілля) американо-британські відносини отримали стійкий штамп «особливих», що в сучасних політичних та експертних колах отримав досить широкі і не завжди однозначні трактування. У Вашингтоні сподівалися, що Велика Британія, з наявними значними військово-політичними можливостями, будучи активно залученою до антирадянського протистояння, культурно та історично проамериканською, економічно антипротекціоністською, могла стати впливовим членом чи навіть лідером об'єднаної Європи[7]. Значною мірою саме завдяки дипломатичному тиску Вашинтона Лондон, перебуваючи в полоні ілюзій глобального статусу на фоні прощання з імперією та історико-культурної відстороненості від Європи, аж у 1973 році здобув повноправне членство в ЄЕС. За часів урядів М. Тетчер Сполучене Королівство підтримувало розвиток політичної співпраці в рамках ЄЕС на міждержавному рівні, використовуючи механізм Європейського політичного співробітництва у своїх міжнародних інтересах, але виступало проти формування його військово-політичного сегмента. Така позиція не відповідала новим тенденціям у зовнішній політиці США, які на етапі завершення «холодної війни» були все більше зацікавлені у готовності європейського флангу НАТО робити дієвий вклад у власну безпеку.

У 1989–1991 роках після розпаду СРСР і ОВД (Організації Варшавського договору) західні держави опинилися в подвійних обставинах — ейфорії від перемоги в блоковому протистоянні і вакууму безпеки на геополітично дезорієнтованих східних та південних просторах Європи, що одразу стали конфліктогенним середовищем. Як зазначає Р. Купер,

події цього періоду означали кінець не лише «холодної війни», а й системи рівноваги сил в Європі[8]. Геополітичні зміни на початку 1990-х років поставили США, НАТО і ЄС перед екзистенційним вибором — зберігати «status quo» в системі європейської безпеки або формувати нову міжнародну політику, підкріплену новими регіональними ресурсами. Певною спробою зробити цей вибір стала розбудова в рамках ЄС Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (СЗППБ) та Європейської політики безпеки і оборони (ЄПБО) як її складової. Водночас розширення пріоритетів Євроспільноти на питання безпеки і оборони викликало відповідну реакцію НАТО, який закріпив концепт європейської оборонної ідентичності (ЄОІ) в Стратегічній концепції 1991 року. Договір визначив лише загальний напрям майбутнього розвитку військово-політичної інтеграції ЄС, а формулювання СЗППБ зумовили різночитання її завдань та особливостей реалізації. Складова безпеки в системі напрямів інтеграції зумовила компромісний міждержавний характер інтеграційного дискурсу в рамках дихотомії усталених концепцій — євроцентричної (лідери — Франція і ФРН) та атлантичної (Велика Британія, Данія, Нідерланди та ін.), а перспектива її практичної реалізації була відкладена до наступного циклу інституційно-правових змін. За наполяганням британського уряду основою ЄПБО стали структури ЗЄС, що спрямувало зазначені ініціативи в русло атлантичної (проамериканської) концепції європейської опори НАТО. Компромісний зміст договору в частині ЄПБО влаштував Велику Британію.

У першій половині 1990-х рр. Євросоюз загалом проявляв незначний інтерес до проблем безпеки, зосередившись на питаннях розвитку спільного ринку. Ініціативу у військовій сфері було фактично віддано обмеженим структурам ЗЄС, який за підтримки НАТО розпочав впровадження нової концепції на основі гуманітарно-миротворчих «Петерсберзьких завдань», прийнятих у червні 1992 року. Головні стратегічні завдання — гарантування безпеки і колективної оборони — продовжували виконувати структури Альянсу. Рішення НАТО про розвиток ЄОІ і створення Багатонаціональних об'єднаних оперативних сил в Європі засвідчили прагнення США попередити відокремлення власне європейських планів співпраці від атлантичних. Велика Британія, як і США, не сприймала ЄС як впливового міжнародного актора, здатного досягнути військово-політичного впливу.

В умовах ліквідації східної загрози в Європі і початку реалізації повноцінної міжнародної політики ЄС виникло питання про доцільність, а для самих Сполучених Штатів і вартість подальшої тотальної залежності Європи у сфері безпеки та оборони. США розпочали зміщувати пріоритети і військово-політичні ресурси на розв'язання та попередження

викликів безпеки в регіонах Центральної та Південно-Східної Азії, Близького Сходу. Як наслідок військова присутність американців в Європі скоротилася з 300 до 80 тисяч чоловік[9]. НАТО стало на шлях формування сил швидкого реагування в умовах зникнення загрози тотальної війни з широким театром бойових дій по всьому фронту. Хоча вже на початку 1990-х років події Балканської війни засвідчили неспроможність ЄС вирішити нагальні проблеми гарантування безпеки на власних кордонах без вирішального впливу США і НАТО, що змусило об'єднання активізувати практичну роботу над розвитком проекту ЄПБО.

Велика Британія упродовж усього постбіполярного періоду залишалася вірною атлантичним зобов'язанням, підтримуючи лінію на збереження провідної ролі НАТО в європейській безпеці. Зрештою в такій політиці Лондон не зустрічав особливого опору, окрім хіба що завжди амбітного Парижа, який традиційно прагне автономізації європейських військово-політичних структур. СЗППБ об'єктивно є тією сферою європейських інтеграційних процесів, де позиція Лондона чинить максимальний вплив на політику і нормативно-функціональну систему ЄС. Головним тактичним інструментом британської політики в ЄС залишається активна участь в обговоренні стратегічних питань і періодична підтримка певних новаторських починань, мета яких — перехоплення стратегічної ініціативи у федералістського «ядра» — ФРН і Франції, контроль процесу розбудови політичної інтеграції з середини для збереження «status quo» в системі трансатлантичної безпеки. Водночас з другої половини 1990-х років спостерігалася поступова еволюція принципової позиції Великої Британії щодо військово-політичного виміру ЄС від категоричної антиєвропейської риторики та радикального атлантизму до активізації участі в європейській політичній інтеграції через намагання посісти провідні позиції і вплинути на динаміку та змістове наповнення об'єднавчих процесів. Такій еволюції сприяли прагнення посилити вплив держави на європейські процеси урядів Дж. Мейджора та особливо Т. Блера в умовах відмови від входження до зони євро і поступова переорієнтація зовнішньополітичних пріоритетів США.

Прогрес у військово-політичній інтеграції держав ЄС здійснило підписання британо-французької декларації в Сен-Мало 1998 р., що дала старт процесу створення автономних європейських збройних формувань. Документ передбачав надання можливості Союзу діяти військовими засобами для врегулювання міжнародних криз, в яких не задіяний НАТО, і передачу функцій ЗЄС структурам ЄС. Хоча британський уряд пішов на поступки, це не означало зміни ключового принципу новітньої зовнішньої політики країни — збереження атлантичної солідарності на основі американо-британських «особливих відносин». У принципових питаннях

Лондон завжди виступав на боці Вашингтона. Завдяки позиції Лондона було заветовано ініціативу Парижа про формування європейської армії при підготовці Договору Ніцци у 2001 році. Трансформації позиції лейбористського уряду щодо військових ресурсів Об'єднаної Європи відображали політичні вагання керівництва США щодо можливості контрольованого розвитку європейських військових формувань, які розглядалися в рамках посилення спроможностей європейського сегмента НАТО. Британські ініціативи з розвитку європейських структур безпеки лягли в основу співпраці між ЄС і НАТО на основі принципу «розподілу ролей», закріпленого в домовленостях «Берлін-плюс» 2003 року.

Як показав розвиток системи міжнародних відносин в Європі на рубежі XX–XXI ст., західні держави у постбіполярний період зробили два основних стратегічних прорахунки. Перший з них полягає в тому, що з часу створення ЄС було загальмовано розвиток його оборонних ресурсів, які формально передбачені в установчих договорах. Об'єднання залишилося у традиційному стані стратегічної військово-політичної і військово-технологічної залежності від НАТО і США. Для порівняння, у 2012 році військові видатки США склали 682 млрд. дол., а 26 держав-членів ЄС (окрім Данії) — 189,6 млрд. дол.[10] Позбавлений стратегічних засобів прямого військового впливу, Європейський Союз в рамках ЄПБО законсервовано як допоміжну для НАТО організацію з аморфними та обмеженими функціями попередження конфліктів, поліцейського регулювання на постконфліктних територіях і гуманітарної допомоги. НАТО зберіг функцію ударної сили при розв'язанні військових конфліктів. Сили ЄС фактично позбавили власного оперативного штабу управління, включивши Центр оперативного планування операцій ЄС в структуру Штабу Об'єднаних Збройних Сил НАТО в Європі. Держави Євросоюзу, в силу національно-державного егоїзму, недостатньої кількості матеріальних можливостей і протилежних міжнародних інтересів не можуть сформувати міжнародний центр сили в рамках структур об'єднання для його ж оперативного захисту. ЄС у своїх діях залежний від політичної волі і ресурсів держав «великої трійки» (Великої Британії, Франції, Німеччини), на долю яких припадає понад 60% військових витрат об'єднання[11]. У Європі достатні військові ресурси для власного захисту та імовірного розгортання сил за межами континенту мають лише Велика Британія і Франція.

Сполучені Штати, які на початку XXI століття з поступовою втратою статусу глобального гегемона прагнуть передати більше повноважень по захисту рубежів Європи самим європейцям, зустрілися з їх стратегічною інертністю і зосередженістю на власних короткострокових інтересах. США змушені пожинати плоди тривалої суперечливої політики щодо

розвитку автономних можливостей європейської політики безпеки, перебуваючи у перманентній ролі «швидкої допомоги» для врегулювання проблем у центрі і найближчій периферії Європи (конфлікти на Балканах, у Сомалі, Лівії, Сирії, під час подій «Арабської весни», а тепер в Україні). Європа де факто залишилася військовим протекторатом США[12]. Асиметрія американо-європейських військово-політичних можливостей наявна і в НАТО, де США забезпечує три чверті витрат. Станом на 2013 рік витрати на оборону в державах Європи у порівнянні з періодом першої половини 1990-х років загалом скоротилися з 2,5% до 1,6% ВВП. Аналогічний показник США залишається на рівні понад 4% ВВП[13]. Економічна рецесія ускладнила перспективи європейських оборонних програм. Зазначені тенденції привели до стану, коли європейці не здатні себе захистити від військової агресії.

Частково такий стан справ пов'язаний з унілатералістською політикою американського керівництва часів адміністрації Дж. Буша-молодшого, яке своїми односторонніми діями на міжнародній арені часто в обхід міжнародного нормативного порядку підірвало міжнародний авторитет США, спровокувало конфлікт в рядах не лише давніх членів НАТО і ЄС, але й окреслило лінію стратегічних відмінностей між ними і новими державами-членами цих організацій з регіону Центрально-Східної Європи. Військові дії США в коаліції з європейськими союзниками (насамперед Великою Британією) в Іраку відкрили «ящик Пандори» для дій інших впливових міжнародних центрів сили, насамперед Росії, у регіонах їх пріоритетних геополітичних інтересів.

Другий прорахунок — західні союзники по НАТО знехтували важливими для континентальної геополітики просторами Східної Європи — державами колишнього СРСР. Колишні республіки СРСР, насамперед держави між Росією і ЄС, зокрема Україна, отримали статус відносно благополучних буферних територій з перспективами демократичного розвитку. США і Західна Європа фактично віддали на відкуп Росії простори її традиційного геополітичного впливу (окрім країн Балтії) за умови впровадження ринкової економіки, демократизації суспільних відносин і форми держави. Західний світ повірив, або дуже хотів повірити в те, що ослаблена Росія відмовилася від імперських устремлінь. Після падіння Берлінського муру у 1989 році почала формуватися неформальна, прихована, але досить чітка лінія поділу континенту на західноєвропейське осердя, що перебуває під захистом НАТО і США, з приєднанням держав Центральної Європи, і периферійні країни пострадянського простору з домінуванням Росії, що не виключало поширення на них впливу євроатлантичних цінностей і стандартів суспільного життя.

У першому десятилітті XX століття відбулися зміни в системі міжнародних відносин, пов'язані з кризою американської гегемонії у світовій

політиці і формуванням багатополярної системи міжнародних відносин в умовах посилення регіональних центрів сили з глобальними амбіціями (ЄС, Китай, Росія). Виокремимо ряд факторів, які сприяли посиленню позицій Росії на міжнародній арені. У країні відбулася зміна правлячої верхівки через відхід старої радянської партійно-господарської номенклатури, зрощеної з новітнім олігархатом періоду «дикого капіталузму», і прихід до влади когорти колишніх працівників системи КДБ СРСР та інших силових органів і лояльної до них чиновницької бюрократії, яка взяла курс на централізацію і встановлення авторитарної системи управління державою. Сформовано систему одержавленого капіталізму з тотальним контролем держави за великим бізнесом. Такі компанії, як «Газпром», «Роснєфть» та інші, стали невід'ємним сегментом не лише зовнішньої торгівлі країни, але й реалізації геополітичних амбіцій правлячої еліти. Наповнення бюджету нафтодоларами в умовах сприятливих трендів на світовому ринку енергоресурсів створило можливості для мілітаризації економіки при загальному низькому рівні життя населення, що стало частиною міфу про міць держави. У 2012 році за військовими видатками Росія вийшла на третє місце в світі після США і Китаю[14]. Для порівняння, за період 2004–2013 років держави ЄС скоротили видатки на оборону на 6,5%, у той час як російські військові видатки подвоїлися[15].

Склалася сприятлива для Росії міжнародна політична кон'юнктура. Розкол у рядах НАТО внаслідок одностороннього ініціювання адміністрацією Дж. Буша іракської війни дав можливість В. Путіну зблизитися з лідерами Франції і Німеччини. Росія зміцнила політичні та економічні відносини з низкою держав ЄС шляхом вдалого енергетичного менеджменту через поставки російського газу і зрощення бізнесінтересів. Зосередження держав та організацій Західного світу на власних економічних проблемах, криза інституційно-політичного розвитку ЄС, певний застій у діяльності НАТО через невизначеність подальших стратегічних орієнтирів розвитку організації зумовили послаблення уваги і поблажливе ставлення демократичного світу до наростання авторитаризму й тотального наступу на демократичні цінності в путінській Росії на фоні зростання реваншистських настроїв у зовнішній політиці. Як зазначає В. Іноземцев, у зовнішній політиці Росії крах СРСР розглядається як «геополітична катастрофа XX століття», а суверенітет пострадянських держав вважається умовним[16]. Успіх «кольорових революцій» у Грузії, Україні і Киргизстані, заміна правлячої комуністичної партії проєвропейськими силами в Молдові, завершення процесу прийняття до НАТО і ЄС центральноєвропейських і прибалтійських держав, запуск програми ЄвроПРО були сприйняті російським керівництвом як порушення «status quo» в постбіполярній системі балансу сили на користь США і їх

союзників, наступ на російський вплив у регіоні. Путінський режим під приводом захисту інтересів держави і прав російськомовного населення в колишніх республіках СРСР, реанімувавши давні традиції самодержавного імперського мислення, підсилені крайніми проявами націоналізму та ксенофобії, став на шлях проведення відкритої економічної і дипломатичної, а згодом військової інтервенції щодо держав найближчого оточення, які намагаються проводити міжнародну лінію всупереч російським інтересам[17].

Процес розробки консолідованої політики держав та інституцій євроатлантичної спільноти ускладнюється неоднорідністю позицій її суб'єктів. Політичні еліти провідних держав ЄС, насамперед Франції і Німеччини, будучи прихильниками багатополярної системи міжнародних відносин, через проросійську політику реалізують приховану мету збалансувати надмірний вплив США на європейські справи. Зокрема, франко-німецький тандем ветував американо-британські ініціативи про прийняття Плану дій щодо членства в НАТО Грузії та України на саміті Альянсу в Бухаресті у квітні 2008 року. Наслідки такої політики відомі — реалізація спланованої військової інтервенції російських військ до Грузії у серпні 2008 року. Західні союзники так і не виробили спільного політичного курсу щодо Росії[18].

Цей сигнал був знехтуваний усіма західними союзниками. Не винісши реальних уроків з новітньої російсько-грузинської війни, у 2009 році президент США Б. Обама оголосив про початок «перезавантаження» американо-російських відносин, що супроводжувалося зменшенням участі США у європейських справах, фактичним ігноруванням пострадянського простору. Між США і Росією 8 квітня 2010 р. у Празі підписано Договір про обмеження стратегічних наступальних озброєнь (СНО). США відмовилися встановлювати станції ПРО в Чехії і Польщі. Така політика засвідчила згоду Заходу на пріоритетне право російського контролю в регіоні, чим підігріла міжнародні амбіції Росії. З проекції подальшого загострення відносин Росії зі США, НАТО та ЄС після повернення на пост президента В. Путіна короткострокова розрядка в американо-російських відносинах розглядається дослідниками як політична недалекоглядність адміністрації Б. Обами[19].

Слабкість Заходу, насамперед країн ЄС, у відносинах з Росією наочно проявляється під час подій її військової агресії на території України. Анексія Криму у березні 2014 року була сприйнята з осудом міжнародною спільнотою, але не мала жодних суттєвих наслідків для агресора. Насамперед Європа і США виявили неготовність до розвитку конфлікту на Сході Європи, розпочавши реальне формування стратегії протидії у ході розгортання повномасштабної неофіційної російської інтервенції на

український Донбас. Лише трагедія з лайнером «Боїнг 777» у липні над Донеччиною, а згодом введення на територію регіону у День незалежності України 24 серпня регулярних підрозділів Збройних Сил Російської Федерації, Рада ЄС після тривалих надій на умиротворення агресора засобами дипломатії прийняла рішення про введення системних санкцій (т. зв. санкції «третьої хвилі»). Новопризначений Верховний представник з питань зовнішньої політики і політики безпеки Фредеріка Могеріні 1 вересня заявила про припинення партнерських відносин ЄС з Росією. Про можливість застосування військових чи поліцейських ресурсів ЄС взагалі не йдеться. Об'єднання не може нічого запропонувати Україні у плані оборони, окрім традиційних методів «м'якої сили», якими стали недостатньо дієва дипломатична підтримка, Угода про асоціацію, перспектива економічної допомоги і антиросійські санкції, що матимуть віддалені наслідки. Іронія «м'якої влади» полягає в тому, що вона часто потребує політики «твердої влади», щоб стати ефективною[20].

Напередодні саміту НАТО в Уельсі 4–5 вересня 2014 року генеральний секретар Альянсу Андерс Фог Расмуссен зробив історичну заяву про те, що НАТО і Росія більше не є партнерами, а є противниками[21]. Реальність повернення до «холодної війни» як ніколи актуальна. Україна в силу геополітичних характеристик не є тією державою, на інтервенцію проти якої можна висловити чергове стурбування. Саме Альянс у сучасних умовах є єдиним можливим дієвим союзником України у справі оборони від агресії зі Сходу. Чітка позиція США і ряду інших держав (зокрема, Великої Британії) з перших днів конфлікту, їх дипломатична, військово-технічна, розвідувальна і гуманітарна допомога стали вирішальним стимулом для поступового формування адекватної позиції і конкретних дій держав та інституцій континентальної Європи в умовах ескалації російсько-українського конфлікту. Водночас жоден з партнерів України не поспішає надавати наступальні озброєння в надії на деескалацію конфлікту. Багатосторонній Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1994 року, однією зі сторін якого була Велика Британія, виявився не вартим того паперу, на якому він був написаний. До повномасштабної війни в Європі ніхто не готовий.

Події в Україні фактично призвели до чергового розколу держав ЄС, на цей раз за рівнем лояльності до політики Росії. До антиросійської групи належать Велика Британія, Швеція, та, насамперед, держави Балтії, Польща і Румунія. Останні є потенційною мішенню російської агресії. Водночас як в ЄС, так і в НАТО не припиняє працювати проросійське лоббі. Проти введення санкцій виступає Австрія, Фінляндія, Угорщина і Словаччина. Ледь не увесь демократичний світ переконує президента

Франції Ф. Олланда відмовитися від продажу Росії авіаносців «Містраль». У вересні 2014 року в розпал російської агресії на Сході України Єврокомісія на догоду торговельно-економічним інтересам Росії прийняла рішення про відтермінування набуття чинності Угоди про зону вільної торгівлі між ЄС та Україною. Європа надто повільно прозріває від полону проросійських ілюзій, побоюючись майбутнього без російських газових поставок. Навіть за наявних загроз євроатлантичній безпеці ЄС і НАТО не готові надати Україні чіткі перспективи членства.

Чимало європейців все ще зберігають віру у можливість повернення політики сучасної Росії в рамки міжнародного права і дипломатичного умиротворення геополітичних амбіцій її керівництва. Основна проблема ЄС прослідковується в словах Президента Європейської Ради Г. ван Ромпея, який у травні 2014 року заявив, що Євросоюз не прагне розширювати свій вплив на Україну, бо «в ЄС немає геополітичних амбіцій і він діє зовсім по-іншому, ніж російський лідер»[22]. Це твердження відображає політичну реальність, за якою ЄС до цього часу не духе хотів вести діалог з Росією мовою геополітики і ніколи публічно не визнавав геополітичного суперництва з Москвою у Східній Європі[23]. Британський журналіст Едвард Лукас у праці «Нова холодна війна» зазначає, що «...конфронтація однаково пропонує шанс новим відносинам з Росією, які спираються на реалізм, а не сентименти, тверезість мислення, а не видавання бажаного за дійсне. Згодом ціна буде вищою — можливо такою високою, що Захід уже не зможе її сплатити»[24].

Факт проведення саміту НАТО 2014 року у Великій Британії в особливо непростий для Альянсу і всієї системи євроатлантичної безпеки час є символічним, адже ця країна є другим за витратами і потужністю суб'єктом організації. Визначений мінімальний рівень видатків на оборону у 2% ВВП з провідних держав НАТО, окрім США, забезпечує лише Велика Британія. Водночас, як зазначає С. Біскоп, проблема європейської оборони полягає в тому, що вона не може функціонувати з Сполученим Королівством, але не зможе повноцінно функціонувати і без нього[25]. Згідно з даними Європейського оборонного агентства Велика Британія залишається лідером з витрат на розвиток європейської оборони (2,5% ВВП)[26]. Країна перебуває у четвірці держав ЄС з надання військового персоналу, ділить перше місце з Францією за чисельністю виділених військ. Без участі британських спеціалістів не обходиться практично жодна гуманітарна місія чи миротворча операція Євросоюзу. Водночас при збереженні високих як для середнього рівня забезпечення ЄПБО ЄС національних витрат політика британського керівництва у цій сфері євроінтеграції, як і загалом його європейська політика з часу приходу до влади консерваторів у 2010 році, переживає застій і кризу. Ще у

передвиборчий період консерватори, які обійняли ключові посади в уряді з питань зовнішньої політики і безпеки, на противагу проєвропейськи налаштованим колегам по коаліції ліберальним демократам, декларували прагматизацію і перегляд цих відносин з метою припинення подальшої федералізації об'єднання. Щодо СЗППБ ЄС, то Д. Кемерон у публічних передвиборчих виступах намагався уникати цієї теми. Криза єврозони поглибила британський євроскептицизм. У передвиборчому маніфесті партії передбачено пункт про недоцільність витрат держави на бюрократичні ініціативи ЄС з оборони. Наявний функціональний парадокс. Упродовж правління коаліційного уряду Велика Британія традиційно відіграє активну роль у процесі розробки і реалізації зовнішньополітичних рішень ЄС, але однією з сфер скорочення витрат об'єднання пропонує саме СЗППБ, насамперед СПБО. Британський уряд поставив питання про скорочення фінансування Європейської служби зовнішніх дій, Європейського оборонного агентства і Військового штабу ЄС. На саміті ЄС в Брюсселі 20 листопада 2013 року Д. Кемерон однозначно заявив, що Лондон заблокує будь-які ініціативи зі створення об'єднаних збройних сил Євросоюзу[27]. Непоправним ударом для міжнародних позицій країни та системи європейської безпеки може стати імовірний вихід Великої Британії з ЄС за підсумками національного референдуму, який повинен відбутися не раніше 2017 року. Прагнучи перегляду умов членства, уряд сподівається отримати можливість самостійно визначати пріоритетні сфери участі в об'єднанні, серед яких СЗППБ ЄС.

Унаслідок європейської ізоляціоністської політики і послаблення позицій Великої Британії в ЄС відбувається зниження привабливості і надійності країни в очах американського політикуму, які так ревно намагалися зберігати усі британські уряди. Якщо у попередні періоди США були зацікавлені в контролі і стримуванні європейських союзників у розвитку інтеграції з метою недопустити їх надмірного посилення і незалежності, що успішно здійснювала Велика Британія, то в сучасних умовах пріоритети Америки змінилися на користь збільшення відповідальності європейців за власну безпеку, яка неможлива без поглиблення інтеграції. Це засвідчила військова операція в Лівії у березні-жовтні 2011 року. США особливо турбують комплексне скорочення військового бюджету Великої Британії. Відхід Лондона по суті в ізоляцію внаслідок можливого виходу з ЄС позбавить Вашингтон зручного інструмента впливу в Європі. Як заявив Б. Обама, Америка як ніколи зацікавлена в «сильній Британії у сильному Європейському Союзі»[28].

Аналіз європейської політики чинного уряду дає підстави вважати, що Сполучене Королівство, маючи відповідні ресурси та можливості, втрачає реальну можливість очолити європейський інтеграційний процес у сфері

зовнішньої політики і безпеки в умовах загальної кризи розвитку ЄС. При цьому все більшого впливу в рамках СЗППБ набуває Німеччина, яка розширює традиційні сфери впливу на Балканах і на Сході Європи, а Франція давно реалізує претензії на лідерство у відносинах ЄС з країнами південного Середземномор'я. Відмежування британського уряду від головних європейських проблем, зокрема, запроваджене з 1 січня 2014 року одностороннє обмеження міграції робої сили всупереч позиції ЄС, відвернули від Великої Британії її традиційних прихильників — країни Центральної Європи.

За таких умов військова агресія Росії на території України та пов'язані з цим наслідки для європейської системи безпеки об'єктивно надали європейській і євроатлантичній політиці Великої Британії новий шанс на відновлення міжнародних позицій і повернення розвитку міжнародних відосин та системи безпеки в регіоні у вигідне для неї русло. Керівництво країни під час подій «Революції гідності» підтримало європейський вибір українського народу і закликало тодішнє керівництво України відновити курс на європейську інтеграцію. З перших днів агресії російських військ у Криму Велика Британія рішуче засудила дії Росії і підтримала ініціативу про її виключення з ряду міжнародних організацій, зокрема, «Великої вісімки». Незначна залежність від російських енергоносіїв, у порівнянні з іншими державами ЄС, непрості політичні відносини з Кремлем, нагода для подолання охолодження у відносинах з США на фоні формування ефекту чергового «спільного ворога», прагнення посилити позиції в НАТО і ЄС дозволили керівництву країни стати на шлях відвертої критики дій керівництва Росії. Офіційний Лондон виступив одним з ініціаторів санкцій ЄС проти Росії, одним з перших висловив готовність надати фінансову і військово-технічну допомогу Україні. Британський уряд скористався моментом для відновлення впливу в Центральній Європі, виступивши учасником формування нових військових з'єднань НАТО. З метою стримування російської агресії розглядаються плани передислокації з Німеччини до Польщі і країн Балтії до 20 тис. британських військовослужбовців як частин «постійної присутності»[29]. На саміті НАТО в Уельсі прийнято рішення про створення багатонаціональних сил швидкого реагування за участі Великої Британії.

Водночас у британській зовнішній політиці наявні елементи політики подвійних стандартів. Комітет з контролю за експортом зброї Палати громад Британського парламенту у липні 2014 року оприлюднив інформацію про дію контрактів на експорт британської зброї до Росії. У розпал війни на сході України продовжувала діяти 251 ліцензія на експорт до Росії відповідних товарів на загальну суму 225 млн. дол. і лише 31 ліцензія була призупинена[30]. Британські ЗМІ оприлюднили інфор-

мацію про факти фінансування виборчої кампанії Консервативної партії однією з британських фірм, керівництво якої пов'язане з російським капіталом і має зв'язки з Кремлем[31]. Незважаючи на напружені політичні відносини між країнами в останнє десятиліття, наявний значний вплив російського лоббі в суспільно-політичних колах і серед бізнес-еліти Сполученого Королівства.

Події російсько-українського конфлікту стали предметом великої геополітичної гри в ЄС і НАТО за вплив на східну політику, зокрема, неофіційної конкуренції Великої Британії і Німеччини. Наприкінці липня 2014 року британська «Independent» на основі інформації з власних джерел повідомила про наявність секретного плану-домовленості між А. Меркель і В. Путіним щодо вирішення конфлікту в Україні, який включав визнання анексії Криму і принципову відмову від вступу України до НАТО. Цей план начебто не був реалізований через катастрофу малазійського авіалайнера над Донеччиною[32]. Влада Німеччини дещо згодом спростувала це повідомлення.

Події в Україні дали нагоду для реанімації англо-американських «особливих відносин», що переживають не кращі часи через ряд розбіжностей у міжнародних інтересах і загальну прагматизацію. Кульмінацією британського постіракського синдрому стало негативне голосування Британського парламенту 29 серпня 2013 року щодо проекту урядового рішення про участь збройних сил у бомбардуванні Сирії[33]. Поява міжнародної загрози євроатлантичному союзу в особі Росії здатна відновити традиційну схему союзницьких відносин Лондона і Вашингтона з метою домінування в системі європейської безпеки.

Отже, російсько-український конфлікт може стати потужним стимулом для розвитку НАТО у період відносного застою розвитку організації упродовж першого десятиліття XXI століття. Альянс віднаходить своє покликання військового перебування в Європі, яке він втратив по завершенні «холодної війни». Відродження небезпечного агресивного супротивника із значним і різноманітним арсеналом зброї, яким є сучасна Росія, відбулося значною мірою завдяки потуранню самих європейців та американців, провалу їх політики в Східній Європі останніх двох десятиліть. Відновлена російська загроза європейській і євроатлантичній безпеці частково поверне НАТО (США) до європейської зони зосередження. Основною функцією Альянсу знову стає стримування війни в Європі. Це означатиме необхідність реорієнтації його військової потуги на виконання комплексних завдань оборони і підвищення готовності до широкого стратегічного протистояння. Відбувається необхідне зміщення акцентів на оборону регіону Центрально-Східної Європи.

Як би це не виглядало парадоксально, але європейська реорієнтація НАТО і США вигідна самим європейцям, які так і не знайшли мож-

ливості самоорганізуватися для забезпечення власної колективної безпеки та оборони упродовж періоду відносної відсутності прямих військових загроз. Російська військова агресія проти України засвідчила, що стратегія європейської безпеки останніх двох десятиліть зазнала поразки. Європейський Союз не зміг і не захотів формувати військові можливості для гарантування та оборони своїх міжнародних інтересів, віддавши перевагу традиційним гарантіям безпеки, провалив політику «Східного партнерства» внаслідок її стратегічної обмеженості. Завершився період, коли європейці закривали очі на розвиток авторитарної диктатури в Росії, втішаючись власними пацифістськими демократичними цінностями в теплих домівках, зігрітих російським газом. Водночас змінився характер і рівень лідерства США. Сполучені Штати в умовах потужних загроз їх глобальному впливу, що йдуть від Арабського Сходу і Китаю, не готові повністю забезпечувати європейську безпеку, вимагаючи від держав Європи все більших витрат на власну оборону.

Для Великої Британії постання міжнародної кризи у зв'язку з російсько-українським конфліктом вчергове актуалізує розв'язання її традиційних геополітичних дилем — надалі орієнтуватися у зовнішній політиці на США чи проводити більш автономну політику, залишатися в Об'єднаній Європі і намагатися стати лідером політичної інтеграції за підтримки США чи спробувати реалізувати міжнародні амбіції за її інституційними межами. Керівництво країни різних періодів причетне до стратегічної військово-політичної слабкості Об'єднаної Європи і залежності від США. Плекаючи ідею атлантизму, Лондон понад півстоліття не розглядав ЄЕС/ЄС як дієвий механізм вирішення проблем безпеки, досі гальмує створення європейської армії і розширення компетенції Євросоюзу у сфері оборони. Криза системи європейської безпеки в результаті російсько-українського конфлікту і зміни в системі міжнародних відносин вигідні Великій Британії з огляду на її головні зовнішньополітичні інтереси: 1) відбувається часткова європейська реорієнтація НАТО і США; 2) увага європейців зміщується з проблем розвитку військово-політичних можливостей ЄС у формі СПБО до традиційних атлантичних структур континентальної безпеки; 3) виникає нагода для відновлення зовнішньополітичного впливу країни в регіоні Центрально-Східної Європи і в цілому в Європейському Союзі. Загострення міжнародного протистояння на Сході Європи робить як ніколи актуальною необхідність збереження єдності і дієвості трансатлантичної системи безпеки, переведення її на якісно новий рівень. Водночас не варто забувати, що невід'ємним сегментом цієї системи стала СЗППБ ЄС. Незважаючи на глобальне позиціонування і статус першого союзника США, Велика Британія не має реальних альтернатив збереженню місця повноправного

члена Європейського Союзу і максимальній інтеграції до його структур, зберігає можливості стати його лідером насамперед у сфері зовнішньої політики і безпеки, що до певної міри продемонструвала криза 2014 року. США через НАТО залишаються гарантом функціонування атлантичної системи колективної безпеки, дієвість якої все більше залежить від реального вкладу її європейської складової. Тому Об'єднаній Європі і Великій Британії давно пора переглянути своє ставлення до регіональної безпеки, все менше озираючись на заокеанського партнера.

---

[1] *Дорошко М.С.* Вплив політики «перезавантаження» відносин США з Російською Федерацією на переструктурування пострадянського геополітичного простору // Проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. — К.: КиМУ, 2010. — Вип. 1. — С. 108–119; *Мартинов А.Ю.* Спільна зовнішня та оборонна політика Європейського Союзу (90-ті рр. XX ст. — 10-ті рр. XXI ст.). Погляд з України: монографія / А.Ю. Мартинов. — К.: Інститут історії України НАН, 2009. — 262 с.; *Сидорук Т.В.* Геополітичний вимір міжнародних процесів у Східній Європі: ЄС та Росія у регіоні «спільного сусідства» / Т.В. Сидорук // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. — К.: Гілея, 2014. — Вип. 81 (№ 2). — С. 352–357.

[2] *Бжезінський З.* Україна у геостратегічному контексті / З. Бжезінський. — К.: Києво-Могилянська Академія, 2006. — 102 с.; *Иноземцев В.Л.* Потерянное десятилетие: монография / В.Л. Иноземцев. — М.: Московская школа политических исследований, 2013. — 600 с.; *Лукас Е.* Нова холодна війна. Як Кремль загрожує і Росії, і Заходу / Е. Лукас. — К.: Темпора, 2009. — 488 с.; *Купер Р.* Раздор между народами. Порядок и хаос в XXI веке / Р. Купер; пер. с англ. — М.: Московская школа полит. исследований, 2010. — 240 с.; *Lehne S.* The Big Three in EU Foreign Policy / S. Lehne // The Carnegie Papers. — Washington: Carnegie Endownment for International Peace, July 2012. — 38 p.; *Nielsen K.L.* EU Soft Power and the Capability-Expectations Gap / K.L. Nielsen // Journal of Contemporary European Research. — 2013. — Volume 9. — Issue 5. — Pp. 723–739.

[3] *Erlanger S.* Eastern Europe Frets About NATO's Ability to Curb Russia / S. Erlanger // The New York Times. — 2014. — April 23; *Sytas A., Croft A.* Insight — Ukraine crisis will be «game changer» for NATO / A. Sytas, A. Croft. — Gaiziunai, Lithuania / Brussels. — 2014. — May 18 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://in.reuters.com; *Mangasarian L.* Putin Emboldened on Instability Arc by EU Defense Divide / L. Mangasarian / Bloomberg. — 2014. — May 15 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bloomberg.com; *Pagano M.* Land for gas: Merkel and Putin discussed secret deal could end Ukraine crisis / The Independent. — 2014. — 31 July [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.independent.co.uk; *Райтшустер Б.* Путінократія. Людина влади та її система / Б. Райтшустер; [пер. з нім.]. — Х.: Віват, 2015. — 352 с.

[4] *Biscop S.* The UK and European defence: leading or leaving / S. Biscop // International Affairs. — 2012. — No 88:6. — P. 1297–1313; Дилеммы Британии: поиск путей развития: монография / под ред. Ал.А. Громыко (отв. ред.), Е.В. Ананьевой. — М.: Весь Мир, 2014. — 480 с.; *Cyr I.* Arthur. Britain, Europe and the United States: change and continuity / I. Arthur Cyr // International Affairs. — Oxford: The Royal Institute of International Affairs, 2012. — No 88:6. — P. 1315–1330.

[5] *Erlanger S.* Eastern Europe Frets About NATO's Ability to Curb Russia / S. Erlanger // The New York Times. — 2014. — April 23.

[6] *Cyr I.* Arthur. Britain, Europe and the United States: change and continuity / I. Arthur Cyr // International Affairs. — Oxford: The Royal Institute of International Affairs, 2012. — No 88:6. — P. 1315–1330.

[7] *Harris R., Phil D.* Britain and Europe: Where America's Interests Really Lie / R. Harris, D. Phil // The Heritage Foundation. — Special Report No 131 on Europe. — 2013. — April 29 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.heritage.org

[8] *Купер Р.* Раздор между народами. Порядок и хаос в XXI веке / Р. Купер; пер. с англ. — М.: Московская школа полит. исследований, 2010. — 240 с.

[9] *Sytas A., Croft A.* Insight — Ukraine crisis will be «game changer» for NATO / A. Sytas, A. Croft. — Gaiziunai, Lithuania / Brussels. — 2014. — May 18 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://in.reuters.com

[10] Trends in world military expenditure, 2012 // SIPRI. — April 2013. — P. 2; Defence Data 2012 / Ed. by E. Platteau. — Brussels: European Defence Agency, 2013. — P. 4.

[11] *Lehne S.* The Big Three in EU Foreign Policy / S. Lehne // The Carnegie Papers. — Washington: Carnegie Endownment for International Peace, July 2012. — P. 4.

[12] *Бжезінський З.* Україна у геостратегічному контексті / З. Бжезінський. — К.: Києво-Могилянська Академія, 2006. — С. 14.

[13] *Mangasarian L.* Putin Emboldened on Instability Arc by EU Defense Divide / L. Mangasarian / Bloomberg. — 2014. — May 15 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bloomberg.com

[14] Trends in world military expenditure, 2012 // SIPRI. — April 2013. — P. 2.

[15] *Sytas A., Croft A.* Insight — Ukraine crisis will be «game changer» for NATO / A. Sytas, A. Croft. — Gaiziunai, Lithuania / Brussels. — 2014. — May 18 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://in.reuters.com

[16] *Иноземцев В.Л.* Потерянное десятилетие: монография / В.Л. Иноземцев. — М.: Московская школа политических исследований, 2013. — С. 587.

[17] *Райтшустер Б.* Путінократія. Людина влади та її система / Б. Райтшустер; [пер. з нім.]. — Х.: Віват, 2015. — 352 с.

[18] *Мартинов А.Ю.* Спільна зовнішня та оборонна політика Європейського Союзу (90-ті рр. XX ст. — 10-ті рр. XXI ст.). Погляд з України: монографія / А.Ю. Мартинов. — К.: Інститут історії України НАН, 2009. — С. 138.

[19] *Дорошко М.С.* Вплив політики «перезавантаження» відносин США з Російською Федерацією на переструктурування пострадянського геополітичного простору / М.С. Дорошко // Проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. — К.: КиМУ, 2010. — Вип. 1. — С. 118.

[20] *Nielsen K.L.* EU Soft Power and the Capability-Expectations Gap / K.L. Nielsen // Journal of Contemporary European Research. — 2013. — Volume 9. — Issue 5. — Pp. 723–739.

[21] Росія і НАТО стали противниками — Расмуссен. 01 вересня 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.pravda.com.ua

[22] Van Rompuy: EU hegt keinerlei geopolitische Ambitionen // Frankfurter Allgemeine. 21.05.2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.faz.net

[23] *Сидорук Т.В.* Геополітичний вимір міжнародних процесів у Східній Європі: ЄС та Росія у регіоні «спільного сусідства» / Т.В. Сидорук // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. — К.: Гілея, 2014. — Вип. 81 (№ 2). — С. 353.

[24] *Лукас Е.* Нова холодна війна. Як Кремль загрожує і Росії, і Заходу / Е. Лукас. — К.: Темпора, 2009. — С. 367.

[25] *Biscop S.* The UK and European defence: leading or leaving / S. Biscop // International Affairs. — 2012. — No 88:6. — P. 1297.

[26] *Guzelyte S.* National Defence Data 2012 of the EDA participating Member States / S. Guzelyte. — Brussels, February 2014. — P. 4.

[27] European Council December 2013: David Cameron's press conference. Brussels, 20 December 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.gov.uk

[28] *Harris R., Phil D.* Britain and Europe: Where America's Interests Really Lie / R. Harris, D. Phil // The Heritage Foundation. — Special Report No 131 on Europe. — 2013. — April 29 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.heritage.org

[29] *Hookham M.* British troops to deter Russians / M. Hookham // Tne Sundi Times. — 2014. — 3 August [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.thesundaytimes.co.uk

[30] Парламент Британии: экспорт оружия в Россию продолжается / BBC. Русская служба, 23 июля 2014 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bbc.co.uk

[31] *Wright O.* Exclusive: Tories under fire for links to pro-Russia lobbyists / O. Wright // The Independent. — 2014. — 03 July [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.independent.co.uk

[32] *Pagano M.* Land for gas: Merkel and Putin discussed secret deal could end Ukraine crisis / The Independent. — 2014. — 31 July [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.independent.co.uk

[33] Дилеммы Британии: поиск путей развития: монография / под ред. Ал.А. Громыко (отв. ред.), Е.В. Ананьевой. — М.: Весь Мир, 2014. — С. 295–296.

В статье проанализированы стратегические подходы и интересы Великобритании в условиях кризиса системы европейской безопасности в связи с российско-украинским конфликтом. Раскрыты исторические особенности политики Лондона относительно европейской интеграции в сфере безопасности. Автором акцентировано внимание на причинах современного кризиса системы европейской безопасности. Выявлены факторы формирования и сущность политической позиции ЕС, США, НАТО и Великобритании относительно военно-политической агрессии России против Украины в 2014 году. Проанализированы особенности европейской политики действующего британского правительства в сфере безопасности, стратегические интересы Великобритании в условиях возобновления элементов блоково-цивилизационного противостояния.

Ключевые слова: *система европейской безопасности, США, НАТО, ЕС, Россия, Украина, военно-политический конфликт, Великобритания.*

In the article strategic approaches and interests of Great Britain in crisis conditions of the European security system in connection with the Russian-Ukrainian conflict are analysed. The historical features of London's policy in relation to

European integration in the field of security are exposed. The author accents attention on reasons of modern crisis of European security system. Forming factors and essence of political position of EU, USA, NATO and Great Britain in relation to military-political aggression of Russia against Ukraine in 2014 are investigated. The features of the European policy of the operating British government in the field of security, strategic interests of Great Britain in a resumption of elements of block-civilization conflict are analysed.

Keywords: *European security system, USA, NATO, EU, Russia, Ukraine, military-political conflict, Great Britain.*